



VARMINGS EGET HUS

UDGIVET AF REALDANIA BYG

OM INGENIØR JØRGEN VARMING

Civilingeniør Jørgen Varming (1906-1996) grundlagde i 1933 ingeniørfirmaet Steensen & Varming sammen med ingeniør Niels Steensen. Firmaet projekterede bl.a. Aarhus Rådhus (med arkitekterne Arne Jacobsen og Erik Møller), Søllerød Rådhus (med arkitekterne Arne Jacobsen og Flemming Lassen) og Forskningscentret Risø (med fysikeren Niels Bohr). I udlandet var de med på opgaver som St. Catherine's College i Oxford (med arkitekt Arne Jacobsen) og Operahuset i Sydney (med arkitekt Jørn Utzon). I 1952 byggede Varming i tæt samarbejde med arkitektparret Eva og Nils Koppel sit eget private hus i Gentofte.

PUBLICITET OG PRÆMIERING AF VARMINGS EGET HUS

Året efter færdiggørelsen af Varmings hus blev det udstillet på Charlottenborgs Forårsudstilling i form af tegninger, modeller og fotos. Huset blev desuden den direkte anledning til, at Eva og Nils Koppel i 1955 modtog Eckersberg Medaillen, og samme år blev huset vist på en udstilling i det nyåbnede Maison du Danemark i Paris.

Varmings hus blev efterfølgende publiceret i flere end 30 fagbøger og tidsskrifter, også mange udenlandske. I de danske ugeblade Alt for Damerne, Tidens Kvinder og Billed Bladet blev det fotogene interiør vist frem, og den fleksible indretning og køkkenets emhætte blev omtalt med begejstring.

FORORD

Med sit skulpturelle ydre, raffinerede materialer og smukke placering er der ingen tvivl om, at gulstenvillaen på Skovvej i Gentofte er noget ganske særligt. Den iøjnefaldende villa er dog meget mere end smuk arkitektur. Den er også et studie i usædvanlig ingeniørkunst.

Ingeniøren er den danske ingeniør Jørgen Varming; arkitekterne er Eva og Nils Koppel. Sammen skabte de i 1952 dette unikke hus, der ikke blot blev familien Varmings hjem i næsten 50 år, men som også viste helt nye veje for den danske familiebolog og indskrev sig i arkitekturhistorien som et ikonisk værk inden for nordisk boligbyggeri.

Huset blev opført via de såkaldte statslån, som bl.a. fordrerede, at huset ikke måtte være større end 130 m². Denne udfordring løste Varming og Koppel-parret på elegant vis ved at opføre en smuk dobbelthøj stue, hvis indskudte dæk ikke blot var med til at øge det samlede boligareal, men i sin udformning blev en af de mest vellykkede modernistiske rumdannelser i dansk arkitektur.

Fra stuens nedre del er der adgang til haven gennem et imponerende næsten seks meter bredt hejsevindue, som via et sindrigt lod- og trissesystem kan hejses op i sin fulde bredde. Glasfacaden var en af husets største ingeniørmæssige bedrifter, men også andre steder satte Varming sit tydelige aftryk. Husets luftopvarmning, hvor varm luft via et kanalsystem under gulvet blæses op gennem riste under vinduerne, var en anden af Varmings opfindelser.

Det samme var Danmarks første emhætte, en skakt til vasketøj fra køkkenet til kælderen, specialdesignede skydedøre og foldevægge samt et køkkenalrum, der blev udtænkt og skabt, længe før begrebet "køkkenalrum" overhovedet var opfundet.

Da Realdania Byg købte huset i 2013, fremstod det overalt særdeles autentisk og originalt, og efter en nænsom restaurering er dette enestående samarbejde mellem en fremsynet ingeniør og et ungt, ambitiøst arkitektpar nu sikret for eftertiden.

Realdania Byg
Maj 2015



DET LILLE HUS PÅ DEN STORE GRUND – OM VARMINGS EGET HUS

Civilingeniør Varmings hus i Gentofte er et hovedværk i såvel dansk som nordisk villabyggeri. Her er ikke blot tale om en af arkitektparret Eva og Nils Koppels bedste bygninger; det unikke samarbejde mellem bygherre og arkitekt får afgørende indflydelse på villaens udformning.

Husets pièce de résistance, opholdsstuen, hører til blandt de mest vellykkede modernistiske rumdannelser i dansk arkitektur. Men det er ikke arkitekten alene, der i sit elfenbenstårn udtænker dette mesterværk: Ingeniørens usynlige tekniske bidrag er en uundværlig forudsætning. For det er netop det enorme hejsevindue og fraværet af radiatorer, der understøtter den arkitektoniske ide og skaber en stærk helhed. Varmings hus er derfor arkitektens og ingeniørens hus.

SAMARBEJDET

Birgit og Jørgen Varming køber i 1951 den 2.961 m² store grund på Skovvej i Gentofte for 25.000 kroner, hvilket dengang var forholdsvist billigt. Til at tegne huset vælger de arkitektparret Eva og Nils Koppel, som Jørgen Varming har arbejdet en del sammen med siden 1942, hvor Koppel byggede deres eget hus på den anden side af Hundesømosen.

Som bygherre er Varming krævende: Huset skal ikke kun være ramme om det daglige familieliv; der skal også være plads til private kammerkoncerter. Det skal være en praktisk og moderne bolig, der samtidig besidder den nødvendige pondus som reklame for ingeniørfirmaet Steensen & Varming.

Samarbejdet mellem arkitekt og bygherre forløber imidlertid helt gnidningsfrit, og Jørgen Varming fortæller i 1955 til ugebladet "Alt for Damerne": "Her er lutter glæder! Det har været en fryd at følge arbejdet, lige fra det første spadestik – og arkitekterne har været fantastisk dygtige. Selv om jeg vrider min hjerne, kan jeg ikke finde een eneste

Varmings eget hus er præget af en forkærlighed for enkle materialer; gule blødstrogne mursten, røde fliser og tag af eternit. Hoveddørens blå farve er den originale.



Husets dobbelthøje stue, beklædt med træspån, er i sin udformning en af de mest vellykkede modernistiske rumdannelser i dansk arkitektur.



Huset kunne udnyttes på mange måder. Den opvarmede garage kunne bl.a. anvendes som væksthuse, hobbyrum eller gildesal.

ting i dette hus, der skulle have været anderledes.” 50 år senere husker Nils Koppel processen som “morsom, lykkelig og harmonisk”.

Jørgen Varming lader arkitekterne udvikle projektet selvstændigt, men tegner dog fra begyndelsen sin egen skitse af sit idealhus til denne grund. Han viser først tegningen til Koppel, da huset er taget i brug i marts 1953, og den har en slående lighed med det endelige resultat. Arkitektparret lader sig kun modvilligt overbevise om, at denne skitse virkelig var tegnet, førend Varming havde set deres udkast.

SNÆVRE RAMMER

Projekteringen af huset er stærkt bundet af to faktorer: en servitut på grunden fra 1949 samt restriktionerne i forbindelse med optagelse af statslån. Netop disse begrænsninger bliver imidlertid nøglen til husets vellykkede udformning.

Den mest hårdnakkede begrænsning af arkitekternes frie vilje – servituten – var ved udstykningen af koteletgrunden tinglyst for at sikre udsigten fra villaen på Skovvej 35B. Bestemmelsen gør det nærmest



umuligt at bygge et hus øverst på skråningen, hvorfra der naturligvis er bedst udsyn til Hundesømosen. Det lykkes dog at få lempet disse regler, så der gives tilladelse til en byggelinje 6,5 meter fra naboskellet. Til gengæld fastlægges det, at garagen aldrig må ombygges til beboelse – en bestemmelse, der i praksis viser sig at stikke en kæp i hjulet for senere udvidelsesplaner.

Der eksisterer desværre kun få tegninger fra Koppels hånd, som kaster lys over den skabelsesproces, der leder til husets endelige planløsning. Arkitektparret har dog øjensynligt hurtigt lagt sig fast på L-formen, der giver en naturlig adskillelse mellem opholds- og soveafdeling. Ideen med at trække stue- og køkkenfløjen længere igennem på indgangssiden, så L'et får en hæl, er truffet på et sent tidspunkt. Dermed skabes en spiseplads i køkkenet samt et naturligt vindfang; en lille forskydning med stor effekt.

Da besættelsestiden og årene derefter har været økonomisk magre, er det nødvendigt at finansiere huset med et statslån. Det betyder blandt andet, at det bebyggede areal ikke må være større end 130 m². Som svar på denne restriktion opfinder arkitekterne en række multifunktionelle

Det imponerende hejsevindue i stuen fungerer med en stor kontravægt, der kører på cykelkæder; en løsning, som Varming fandt efter flere forsøg.



*Terrassen er belagt med
brud af natursten, og
i terrassemuren er der
en aftagelig stålkon-
struktion, som bærer
den brede markise.*

rum. Stuen kan sættes i åben forbindelse med spisekøkkenet, en del af opholdsstuen kan bruges som 'gæsteværelse', og den opvarmede garage kan anvendes som væksthuse, hobbyrum eller gildesal.

Den 13 m² store indskudte etage i dagligstuen – 'hylden', som familien kalder den – er dog den største arkitektoniske og anti-bureaukratiske genistreg. Da kommunens embedsmænd ikke medregner dette areal i regnestykket til statslånserklæringen, får huset her foræret lidt flere kvadratmeter end de tilladte 130.

ENKLE OG ÆRLIGE MATERIALER

I Varmings hus ses arkitektens forkærlighed for enkle og ærlige materialer: gule blødstrogne mursten, bølgeeternit, træspån, bræddetbeklædning af teak og stablede kalkstensblokke. Alle disse overflader har enten en stærk porøsitet eller en profilering, som fremkalder en forfinet skyggevirkning. Hermed skabes sammenhæng i de ellers meget forskelligartede materialer: Kostbar teak fungerer fint sammen med billig eternit.



Trappen op til husets indskudte etage er udført i en spinkel stålkonstruktion, som er af Varmings betroede medarbejdere udtænkt og beregnet. Trinene er opbygget i massive mahognistave.

De indvendige materialer skaber smukke kontraster mellem hårdt/blødt og ru/glat – som her i stuen med grå vinylfliser, mahogni og vægge beklædt med Oregon pine.



Indvendigt ses en lignende sammenstilling af materialer: grå vinylfliser, mahogni, hårdtbrændte klinker, Oregon pine, krydsfiner samt malede overflader i en afdæmpet palet. I modsætning til udenfor arbejdes her med kontrastvirkninger som hårdt/blødt og ru/glat, hvilket skaber afveksling i det ellers gennemførte hvide interiør.

Trappen i stuen med den spinkle stålkonstruktion – beregnet af en af Varmings betroede medarbejdere – er interiørets absolutte blikfang. Men også køkkenet påkalder sig opmærksomhed. Det bliver indrettet af Koppel med øje for den praktiske detalje, men uden at rummet bliver klinisk. I et af højskabene findes f.eks. en luge, hvorigennem vasketøj kan smides direkte ned i en kurv i kælderen. Vaskeriet kunne herfra hente vasketøjet. Et sammenklappeligt strygebræt opbevares hængende under bordpladen.

Ud over alle faste skabe i huset tegner Koppel desuden to møbler specielt til dette hus. Det ene er et fleksibelt reolsystem i hvidlakeret stål, messing og teaktræ i den laveste del af stuen. Det andet er et skrivebord, som blev fremstillet i to eksemplarer. Det er netop så langt, at det kan sættes i den åbne skydedør mellem køkken og stue og fungere som buffet ved sammenkomster og koncerter i hjemmet.

TEKNISKE SPIDSFINDIGHEDER

Det er hævet over enhver tvivl, at alle ideer til husets tekniske spidsfindigheder kommer fra Jørgen Varmings side. Ved udarbejdelsen af tekniske løsninger bliver der dog taget stort hensyn til deres arkitektoniske konsekvenser. I valget mellem gasfyr i køkkenet eller oliefyr i kælderen, vælges således oliefyret, fordi aftræk dermed kan undgås i tagfladen, der er fuldt synlig ved ankomsten til huset.

Det avancerede varmluftsanlæg med kanaler under gulvene og indblæsning ved vinduerne er ligeledes et resultat af det tætte samarbejde mellem ingeniør og arkitekt. Anlægget er bibeholdt ved Realdania Bygs restaurering, og det samme er køkkenets emhætte med integreret belysning; formodentlig den første af sin art i Danmark. Hejsevinduet i opholdsstuen kunne uden anstrengelse skydes helt op af Birgit Varming alene. Det fungerer med en stor kontravægt, der kører på cykelkæder – et valg, der blev truffet efter adskillige forsøg. En anden lige så uortodoks løsning er badeværelsets røde gulvfliser, som har et underlag af fire opklodsede fortovsfliser, hvorunder den varme luft cirkulerer.

ÆNDRINGER UDE OG INDE

Siden færdiggørelsen i 1953 er der lykkeligvis kun foretaget to større ændringer af bygningen. I det ydre monteres i 1956 en overdækning af terrassen. Den fungerer i sommerhalvåret som en tiltrængt udvidelse af stuen. Den kraftigt proportionerede stålkonstruktion, der bærer de gule stofmarkiser, er projekteret af Steensen & Varming, og arkitekterne har øjensynligt ikke haft noget imod denne tilføjelse til huset. Realdania Byg har derfor bibeholdt og restaureret denne praktiske indretning.

I det indre foretages en væsentlig ændring i sidste halvdel af 1960'erne, da begge Varmings børn er flyttet hjemmefra. Væggen mellem 'gæsteværelset' og det tilstødende børneværelse nedrives, hvorved der skabes en egentlig spisestue. Det tiloversblevne børneværelse bruges fremover til gæster. I forbindelse med dette indgreb erstattes de dele af gulvene, der oprindeligt var belagt med grå vinylfliser, af et parketgulv. Med Realdania Bygs restaurering er den oprindelige inddeling og gulvbelægning genskabt.



Koppel tegnede en del inventar til huset bl.a. en rød-lakeret væghylde i soveværelset og et fleksibelt reolsystem i hvid-lakeret stål, messing og teak i stuen.

SMÅ OG STORE PLANER

Kun fire år efter opførelsen har Birgit og Jørgen Varming planer om en udvidelse, som skal skabe plads til et ekstra toilet samt et bryggers med adgang via køkkenet. De får forhåndsgodkendelse til dette projekt, men går dog ikke videre med ideen.

Mere ambitiøse udvidelsesplaner til en musikstue opstår ti år senere, men heller ikke disse bliver til noget. Der findes to forskellige skitseprojekter fra Eva og Nils Koppels hånd. Begge skitser har det til fælles, at de erstatter garagen, og at de graves delvist ned i terrænet for at skabe den fornødne loftshøjde til udøvelse af klassisk musik. Adgangen sker via den eksisterende skabsgang, og i forlængelse af musikstuen udtænkes en ny garage. Disse vidtløftige planer ville have forvandlet Varmings hus til et miniature Louisiana, men da projekterne strider mod servitutten på grunden, forbliver de på tegnebordet.



Haven blev efter opførelsen af huset anlagt som en lille park. I dag er haven mere enkel i sit udtryk, og et element som støttemuren af stablede kalkstensblokke kommer dermed smukt til sin ret.

DEN OPRINDELIGE HAVE

Landskabsarkitekten Erna Sonne Friis (1902-1990) får den spændende opgave at skabe en ny have på den smukke grund. I haveplanen tager Friis udgangspunkt i den eksisterende tætte beplantning, der dog tyndes godt ud. Suppleret med nyplantninger kommer haven til at fremtræde som en serie af løst komponerede bånd, der afløser hinanden på vej ned ad skrænten.

Tættest ved huset opstår en udstrakt lund af æbletræer grupperet omkring en lysning foran terrassen. Herefter følger et åbent bånd af græs med buskformationer, der går over i et smallere bånd af grantræer med buskadser af rododendron. Bunden af haven udgøres af et dybt bælte af blandet skovbeplantning med en frodig bundplantning.

Denne båndstruktur harmonerer smukt med huset og de tilhørende støttemure, som øverst på grunden udfolder sig i hele dens bredde. Her anlægges en blomsterhave ud for garagens vinduesvæg – en overdådighed af roser, pæoner og bunddækkeplanter. I forlængelse af garagen anbringes en lang brændestabel, som adskiller ankomstpladsen foran huset fra resten af haven.

Med de stadigt længerevarende udlandsophold bliver vedligeholdelsen af den parklignende have dog efterhånden uoverkommelig, selv for den haveinteresserede Birgit Varming. I 1978 erstattes blomsterhaven derfor af et enkelt anlæg med klippede hække, tegnet af svigerdatteren Ida Varming, som er landskabsarkitekt. Resten af haven overlades herefter i stadig stigende grad til naturens luner.

EJERSKIFTE OG FREDNING

Efter Jørgen Varmings død i 1996 bliver Birgit boende i huset indtil 2001, hvor hun nødtvunget flytter til en plejebolig. Året efter får villaen en ny ejer, der heldigvis ingen ændringer foretager, og i 2005 fredes huset. Hermed er Varmings eget hus sikret for eftertiden og kan med Nils Koppels egne ord bevares som 'det lille hus på den store grund; en oase i den rastløse moderne tilværelse'.



SAMARBEJDE ER EN SPIDSFINDIG KUNSTART

– OM INGENIØREN JØRGEN VARMING

En sensommeraften i 1958 – den nye Langeliniepavillon i København stråler af efterkrigsoptimisme. Det rådgivende ingeniørfirma Steensen & Varming fejrer 25-års jubilæum i bygningen, hvori de selv har projekteret varmeanlægget. Til den stilige middag bærer herrerne smoking, mens damerne er klædt i festskrud.

‘Jeg har desværre så svært ved at blive vred’ siger Jørgen Varming om sig selv i sin tale, hvor han takker partneren Niels Steensen for det vellykkede samarbejde indtil da. Selv om han foregiver at ærgre sig over denne manglende egenskab, skinner det igennem, at han til gengæld besidder et mere sjældent karaktertræk: evnen til dyb empati med andre mennesker. Denne værdifulde egenskab er en afgørende faktor i hans succes som rådgivende ingeniør.

Varming udtænkte mange tekniske løsninger til sit hus, bl.a. et rum til brænderummet ved siden af pejsen. ‘Brænderummet’ kunne forsynes direkte nede fra fyrcældereren. Th.: Jørgen Varming anno 1955.

Den indskudte etage tilførte ekstra 13 m² – ud over de tilladte 130 m², som var grænsen for huse, der blev opført med statslån. Stuens fem meter brede vindue kan hejSES op i sin fulde bredde.





ARVEN

Jørgen Varming kommer til verden i juli 1906 som søn af Elisabeth Ruge og Kristoffer Nyrop Varming, og der er to altoverskyggende påvirkninger i hans barndom: arkitekturen og den klassiske musik. Faderen sætter som kongelig bygningsinspektør sit præg på en stor del af tidens statslige byggeri, og sønnen hjælper allerede som barn på tegnestuen.

Der er andre store arkitekter i familien, nemlig Martin Nyrop og dennes svoger Martin Borch. Musikken dyrkes af alle i hjemmet, og som 10-årig begynder Jørgen Varming at modtage undervisning af professionelle cellister. Han fortsætter med at spille dette instrument på højt niveau resten af sit liv.

I husets soveværelse er den lange væghylde genskabt i sit oprindelige udseende: højglanslakeret i pompejansk rød.



Over hylden i soveværelset blev indsat en boks til værdigenstande. Til højre et af husets værelser i den oprindelige blå farve.

STORE BESLUTNINGER

Efter studentereksamen påbegynder arkitektens sønnen studierne til civilingeniør på Polyteknisk Læreanstalt. Han tager efter to år springet til Newcastle, hvor studierne afsluttes i 1930. Den perfekte beherskelse af det engelske sprog og de sociale færdigheder, som Varming her lærer, danner en vigtig basis for ham som ingeniør og forretningsmand fremover.

I London får han arbejde hos sin fætter, Oscar Faber, der ejer et af Storbritanniens største ingeniørfirmaer. Efter kun et år tvinger den økonomiske krise imidlertid Jørgen Varming tilbage til Danmark, hvor han arbejder for en entreprenør. Her lærer han Niels Steensen at kende, og de beslutter at starte eget firma.



Steensen & Varming grundlægges i 1933. Den første opgave kommer fra faderen, der overdrager dem projekteringen af konstruktionerne på hans nye Universitetsbibliotek på Nørre Allé i København.

Flere arkitekter får nu øjnene op for de talentfulde ingeniører. Sammen med arkitekt Arne Jacobsen vinder de konkurrencerne om Aarhus Rådhus i 1937 og Søllerød Rådhus i 1939, og på Niels Bohr Institutet bliver de rådgivere på de løbende ændringer af laboratorierne.

En anden vigtig begivenhed i disse år er Jørgen Varmings møde med Birgit Andersen (1912-2009), som han bliver gift med i oktober 1936. De har en udenlandsk baggrund tilfælles, idet Birgit gik på

Arkitekterne designede et bord, der passede præcist i den åbne skydedør mellem køkken og stue. Bordet blev brugt som buffet ved sammenkomster og koncerter



Køkkenelementerne er de originale. Den røde emhætte med integreret lys blev udtænkt af Varming og var formentlig den første af sin art i Danmark.

klosterskole i Belgien. Sammen trives de i et dannet, men afslappet internationalt miljø. Datteren Susanne fødes i 1938 og får året efter selskab af broderen Michael.

KRIG OG FRED

På trods af krigens udbrud ekspanderer Steensen & Varming fortsat, og i 1941 projekterer de arkitektparret Eva og Nils Koppels lille statslåns hus ved Hundesømosen – det første af mange fælles projekter. Den 29. august 1943 sættes der imidlertid en brat stopper for al



Væggen i stuen er beklædt med Oregon pine, og gennem døren anes den lange skabsgang, malet i de originale farver.

anlægsvirksomhed i Danmark og dermed også for ti års fremgang for firmaet. Anden verdenskrig er for alvor kommet til Danmark, og Birgit og Jørgen Varming hjælper flere jøder i deres omgangskreds med at flygte over sundet, mens deres lejlighed bliver et af Frihedsrådets tilholdssteder.

Jørgen Varming rejser til London i 1945, hvor han skaffer firmaets første opgaver i udlandet: Brynmawr Rubber Factory i Wales samt en kombineret busterminal og kontorbygning i Dublin. Begge projekter udføres i samarbejde med ingeniør Ove Arup, der står for konstruktionerne. Som følge af disse opgaver etableres i 1946 et datterselskab i Dublin.

STILSTAND OG VÆKST

I årtiet efter krigen præges Danmark af økonomisk stilstand. På trods af den snævre økonomi lykkes det dog i 1951-1953 at opføre familien Varmings nye hjem på Skovvej i Gentofte. Hos Steensen & Varming holdes personalet i gang med projektering af gummifabrikken i Wales og andre britiske projekter.

I England er der så meget arbejde, at Steensen & Varming i 1957 åbner et datterselskab i London. Her får de straks prestigefyldte opgaver, hvoraf mange udføres i samarbejde med Ove Arup, for eksempel Coventry Cathedral og Arne Jacobsens St. Catherine's College i Oxford. Det store gennembrud på sundhedsområdet kommer i 1958 med St. Thomas Hospital i London.

Herhjemme investeres fra midten af 1950'erne kraftigt i uddannelse og forskning. På H.C. Ørsted Institutet arbejder Steensen & Varming igen sammen med arkitektparret Koppel, ligesom det nære forhold til fysikeren Niels Bohr gør, at de bliver rådgivere på reaktoranlægget ved Risø.

Karakteristisk for alle disse store byggerier i såvel ind- som udland er et tæt samarbejde mellem arkitekt og ingeniør, og både Jørgen Varming og Ove Arup bliver i 1950'erne foregangsmænd i 'integrated design', som denne arbejdsform kaldes.



NYE HORISONTER

Jørn Utzons Opera i Sydney bliver Steensen & Varmings mest komplicerede opgave. Efter Utzons exit fra projektet i 1966 vælger både Varming og Arup at fuldføre deres opgaver i et forsøg på at sikre byggeriets færdiggørelse som oprindeligt tænkt. Året før operahusets indvielse opholder Birgit og Jørgen Varming sig fire måneder i Sydney som led i en nøje planlagt PR-kampagne, der skal skaffe firmaet nye opgaver i Australien.

Al Jørgen Varmings charme og veltalenhed bliver kørt i stilling på møder med arkitektfirmaer, embedsmænd og politikere – og ikke uden effekt. I 1973 etableres et datterselskab i Australien, og selskabet får med det samme store opgaver i sundheds- og uddannelsessektoren. Steensen & Varming har da mere end 500 ansatte i fire lande, og Jørgen Varming har ved sin personlige indsats sikret firmaets fremtid. Han trækker sig samme år tilbage som partner, og efter tre år som konsulent går han på pension som 70-årig.

Uret er tilføjet i forbindelse med restaureringen. Det stammer fra Panum Instituttet, som var et af Koppel og Varmings fælles projekter i 1960'erne.



Køkkenet er indrettet med blik for detaljen. I et af skabene findes en luge, hvorigennem vasketøj kan smides direkte ned i kælderen.

EFTERMÆLET

Jørgen Varming dør i 1996, og et langt liv i installationsteknikkens tjeneste er hermed afsluttet. Det kan undre, at Varming herhjemme ikke har opnået samme status som sin gode ven og kollega gennem mange år, Ove Arup, der for længst er kanoniseret som den moderne ingeniørkunsts altoverskyggende geni. Forskellen på deres eftermæle skal nok søges i det faktum, at Arup projekterede spektakulære bærende konstruktioner, mens Varmings installationer i reglen er helt usynlige. Fraværet af radiatorer i hans eget hus er et smukt eksempel på netop denne usynlighed – takket være et skjult varmluftssystem.

Netop derfor er hans arbejde en vigtig forudsætning for at kunne skabe smuk og velfungerende arkitektur. Hans særlige evne til at leve sig ind i arkitektens vision og samarbejde tæt med alle byggeriets parter gør ham enestående, også set i internationalt perspektiv. Jørgen Varming var, for at bruge hans egne ord, “en kunstner på sin egen måde – ikke bare en død fisk med en røgstok”.





*Eva og Nils Koppels for-
kærlighed for enkle og
ærlige materialer kom-
mer tydeligt til udtryk
i Varmings hus. I 1955
modtog parret Eckers-
berg Medaillen bl.a. på
baggrund af dette hus.*

*Sort/hvid foto:
Eva og Nils Koppel, 1960.*

EN ROLIG ARKITEKTUR ER ET ÅNDEHUL I HVERDAGEN – OM ARKITEKTPARRET EVA OG NILS KOPPEL

Arkitekterne Eva og Nils Koppels karriere tegner en af de mest bemærkelsesværdige løbebaner i dansk arkitektur. Med projekter som Varmings hus og Buddinge Skole opnår det unge par en vis international berømmelse, og i en alder af kun 42 år bliver Nils Koppel udnævnt til kongelig bygningsinspektør. På det tidspunkt har tegnestuen endnu ingen erfaring med komplicerede offentlige bygninger.

Men med embedet kommer Koppel mere end nogen andre til at præge dansk arkitektur i efterkrigstiden: De bygger bogstavelig talt velfærdssamfundet. En opgave, der udføres med stor sikkerhed men også uden de helt store æstetiske armsving. Arkitekturen kan bedst karakteriseres som nøgtern: Den er stille uden at være intetsigende – tilbageholdende uden at være selvudslettende.

DE TIDLIGE ÅR

Eva Koppel (f. Ditlevsen, 1916-2006) vokser op i et odenseansk bankdirektørhjem og begynder i 1934 at læse matematik på Københavns Universitet. Til en forelæsning på Polyteknisk Læreanstalt møder hun Nils Koppel (1914-2009). Sammen beslutter de at søge ind på Kunstakademiets Arkitektskole, hvor de begge bliver optaget i 1935, og året efter bliver de gift. Nils er søn af Politikens chefredaktør Valdemar Koppel og har dermed en kulturradikal-jødisk baggrund. Det er altså to helt forskellige miljøer, der hermed smelter sammen i et livslangt, tæt samarbejde.

I studietiden arbejder Eva og Nils i 1938-1939 på Alvar Aaltos tegnestue i Helsinki, hvor Nils assisterer ved projekteringen af Villa Mairea. Mange erfaringer herfra kan genfindes i Varmings hus. De tager afgang fra arkitektskolen i 1941, men først efter anden verdenskrig, hvor de må flygte til Sverige, opretter parret i 1946 egen tegnestue i hjemmet ved Hundesømosen i Gentofte. I de tidlige år lever de af at tegne villaer og designe udstillinger, tapeter, møbler, lamper og anden brugskunst. De deltager også i tidens mange konkurrencer om folkeskoler, og dette bliver da også vejen til deres endelige gennembrud som arkitekter.

For Eva og Nils Koppel bliver villabyggeriet et laboratorium, hvor de gør sig deres første vigtige erfaringer i faget. De tegner i alt omkring 30 enfamiliehuse, og rundt om Hundesømosen står de bag ikke færre end syv huse, hvoraf flere regnes blandt deres allerbedste. Arkitektparret udvikler sig i efterkrigsårene hurtigt til en autoritet inden for formgivningen af statslånshuse; de er ansvarlige for den velbesøgte udstilling 'Eget Hus med Statslån' i 1954, og deres eget hus på Hundesøvej (1942) er et frisk pust i dansk villabyggeri.

AFMATNING OG NYBRUD

Denne gode start afløses fra 1947 og ca. fem år frem af en række enfamiliehuse, der ikke gør sig særligt bemærkede – kun her og der røber en detalje, at der er tale om ambitiøse arkitekter. Steensen & Varming er ingeniør på alle husene fra denne periode.

De originale farver er alle steder genskabt. Da familien Varming flyttede ind i 1953, fik datteren Susanne det røde værelse, mens sønnen Michaels værelse var malet blå.





Først i 1951 kommer der igen skred i tingene med opgaver som Varmings hus og den store boligbebyggelse Søllerød Park (1951-1958). Disse projekter er ikke bare nogle af periodens allerfineste, men også et vendepunkt i Koppels produktion.

Ideer fra de foregående års villabyggeri overføres i Søllerød Park til en langt større skala, og på deres egen stilfærdige facon introducerer Koppel en helt ny tone i dansk arkitektur. Rå og enkle materialer, små variationer og forskydninger, nøje udarbejdede tagflader samt en udpræget horisontalitet er med til at sætte en ny dagsorden. Hermed videreudvikles en række temaer fra Varmings hus, og Koppels fem sidste huse er alle smukke eksempler på 1950'ernes villabyggeri.

FRA MINI TIL MEGA

Efter overtagelsen af det kongelige bygningsinspektorat i 1957 trænges byggeriet af enfamiliehuse naturligt nok i baggrunden. Tegnestuen står bl.a. bag store undervisningsbygninger som H.C. Ørsted Institut-

For enden af skabsgangen ligger badeværelset, som også blev tilført en af ingeniørens uortodokse løsninger: Under de røde gulvfliser lå fire opklodsede fortovsfliser, hvorunder den varme luft cirkulerede. I dag er der etableret vandbaseret gulvvarme.

I et af skabene i køkkenet findes en luge, hvor vaske-tøj kan smides direkte ned i kælderen.







tet (1957-1964), Danmarks tekniske Højskole (1958-1975) og Panum Institutet (1966-1986). Projekterne bliver stadig mere komplicerede og strækker sig over stadig længere tid.

Gennem årene arbejdes ofte sammen med Steensen & Varming. Panum Institutet er et enestående eksempel på et ideelt samarbejde mellem arkitekt og rådgivende ingeniører, og Koppels sidste opgave som kongelig bygningsinspektør, udvidelsen af Københavns Universitetsbibliotek, udføres ligeledes med Steensen & Varming som ingeniører.

Mens deres produktion er på sit højeste, beskriver Eva og Nils Koppel i et udenlandsk arkitekturtidsskrift deres arkitektursyn således: 'The kind of life which is to be lived in a building of today, will hold more beauty if it is set against a background of simple lines and a modest use of materials. [...] It is our experience that life today is so confused and fidgety, and that so many factors try to complicate the picture, that one finds that a composed and plain architecture is an oasis of existence.'

Denne 'programerklæring' udtrykker tillige essensen af Varmings hus. Med den kompakte plan og de usynlige tekniske installationer er her skabt rene, enkle rum til det moderne, frigjorte menneske – helt uden Bauhaus-modernismens iskolde maskinæstetik.

Den knap fem meter brede markise blev monteret i 1956 i forbindelse med Jørgen Varmings 50 års fødselsdag. Den kraftige stålkonstruktion, der bærer de gule stofmarkiser, blev projekteret af Steensen & Varming.



JEG ELSKEDE DEN TEATERAGTIGE STUE

– EFTERSKRIFT AF SUSANNE VARMING

Jeg er født i 1938 – et år før Michael – så jeg var 14 år, da vi flyttede til Skovvej. Det var i 1953, for vi blev begge konfirmerede i foråret det år, og vi flyttede ind umiddelbart før. Indtil da boede vi i et ældre hus i Hellerup, som både Michael og jeg holdt meget af. Min mor havde været syg, så for hende var det gamle hus besværligt og upraktisk. Der var et elendigt køkken uden køleskab og en uhyggelig kælder med koksfyre og gruekedel.

Der var derfor en eufori over at have bygget et helt nyt og lækkert hus, som var nemt at holde. Det var en genfødsel for vores forældre, og vi delte deres stolthed. De ville meget gerne vise huset frem – der var jo et rend af folk. Huset blev fotograferet flere gange og kom i en masse blade og bøger, også udenlandske.

Men i virkeligheden var Michael ked af at flytte. Han kom pludselig ud til et lillebitte værelse, hvor han overhovedet ikke havde plads til alle sine ting. Han var jo kreativ og foretagsom og lidt af en samlernatur.



*Susanne Varming var 14 år, da familien flyttede ind. Stuen med det store hejsevindue blev hendes yndlingsrum: "Den teateragtige stue inviterede til musik og bevægelse".
Sort/hvid foto: Susanne Varming, 1955.*

Han følte, at der slet ikke var plads til ham. Men der var så naboen, familien Holvert, som havde et kæmpestort hus. Vi kom meget sammen med børnene, som var samme alder som os, og der fik han blandt andet flyttet sit elektriske tog ind. Nabovens søn, Bent, og Michael brugte utallige timer på det tog. Jeg var ikke så pladskrævende som Michael – tilbragte megen tid ved mit lille hængende chatol med at læse og skrive. Mit værelse var rødmalet, mens hans ved siden af var malet i en støvet blå. Det var i øvrigt meget mørkt, ikke noget godt valg.

Huset var egentlig for småt til os, og det var også grunden til, at garagen blev gjort anvendelig til forskellige ting. Vi brugte den jo flere gange som gildestue – min og Michaels konfirmation blev slået sammen, og den blev holdt derude. Og så var der vinduesvæggen, hvor der kunne dyrkes forskellige ting, så det var både væksthus og garage. Den store overdækning af terrassen var et forsøg på at udvide stuen, så vi i det mindste havde mere plads i sommerhalvåret – det var fantastisk. Men den kom først lidt senere, den blev lavet til min fars 50-års fødselsdag i 1956. Men jeg elskede den teateragtige stue, som inviterede til musik og bevægelse. Jeg satte noget musik på grammofonen og dansede ballet i det store lyse rum...

ENGLISH SUMMARY

Danish engineer Jørgen Varming (1906-1996) was renowned not just in Denmark, but also abroad. In partnership with another engineer, Niels Steensen, he founded Steensen & Varming in 1933, a consulting engineering company that went on to undertake a number of high profile contracts, including Aarhus City Hall, Søllerød Town Hall and the Risø Research Centre, and abroad: the European Space Research Centre in Holland, St. Catherine's College in Oxford, Edinburgh University Library and the Sydney Opera House.

Over the years, Varming worked frequently with Danish architects Eva (1916-2006) and Nils Koppel (1914-2009), including on Varming's own home on an attractive site just north of Copenhagen in 1952. The house was financed via a government loan that entailed a number of conditions, including a restriction on size to max. 130m². Varming and the Koppels elegantly solved this problem by building a double-height living area, with an inserted gallery deck that not only increased the overall floor area beyond that permitted, but also made the design one of the most compelling modern spaces of Danish architecture.

The lower section of the lounge provides access to the garden via an impressive six metre-wide glass facade that can be raised all the way up by an ingenious counterweight and pulley system. This facade was one of the house's major engineering achievements, but Varming clearly left his mark elsewhere as well. The hot air heating system, blowing heated air via a system of ducts under the floor into the room through grilles mounted under the windows and ducts built into the walls, was another of Varming's own inventions. The same applies to Denmark's first electrical extractor hood, a laundry shaft from the ground floor to the basement, sliding doors and folding walls plus a "kitchen-diner" created long before the concept was even thought of.

Realdania Byg bought the house in 2013 to preserve its irreplaceable architectural and historical values for generations to come. Sixty years after its completion, the house was still more or less in its original state with its spacious interior and intricate lay-out, and only required careful restoration. The house is now let to a private family.

The double-height living area, with an inserted gallery deck, became one of the most compelling modern spaces of Danish architecture.





**“INDPASNING AF
TEKNISKE INSTALLA-
TIONER I ARKITEKTUREN
KRÆVER EN MAND AF
MOD OG FILOSOFISK
SINDELAG”**

JØRGEN VARMING

*Motoren, der driver køkkenets
emhætte, er anbragt lige ved
siden af bagdøren. Den var en af
Varmings store tekniske bedrifter
og blev stolt fremvist til pressen
og andre interesserede.*

Tak til Varmings familie, som har bistået til denne publikation:
Susanne Varming (datter), Ida Varming (svigerdatter)
og Søren Varming (barnebarn).

© Maj 2015
Varmings eget hus

ISBN 978-87-92230-74-4

Udgivet af: Realdania Byg
Tekst og redaktion: Arkitekt maa Johannes Hedal Hansen og Realdania Byg
English summary translated by LanguageWire
Layout og tryk: OAB-Tryk ApS, Odense
Fotos: Kira Krøis Ursem
Sort/hvide fotos udlånt af Susanne Varming
(side 14 og 33) og Karen Lund (side 25)



9 788792 230744



Bygninger er en del af vores kulturarv. Et håndgribeligt levn, som vores forfædre har givet videre, og som vi er forpligtet til at værne om. Realdania Byg A/S er et ejendomsselskab for udvikling og bevaring. Selskabets formål er at opbygge og formidle en samling af gode eksempler på byggestil og arkitektur fra forskellige tidsperioder og egne i Danmark samt at investere i udviklingen af eksperimenterende nybyggeri.

Realdania Byg er et helejet Realdaniaselskab.
Se mere på www.realdaniabyg.dk